

KULTÚRA

ROČNÍK X. – č. 10

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

16. MÁJA 2007

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Procesy, ktorými sa osobnosť stáva axiómou politiky, zahŕňajú aj vývoj, v ktorom sa človek stáva subjektom práva. Nepochybne aj kresťanstvo v kontexte politiky k tomu prispelo. Preto nie je také jednoznačne akceptovať požiadavku, ktorá sa objavila na niektorých billboardoch v Bratislave, že kresťanstvo do názvu politickej strany nepatrí. Vhodné je pripomenúť, že kresťanská demokracia, ak berieme do úvahy aj názov, má v európskych podmienkach vyše storočnú históriu a istú tradíciu.

Názov kresťanská demokracia je spojený s menom talianskeho ekonóma G. Toniola, súčasníka pápeža Leva XIII. ktorého záujem o sociálne otázky viedol k viacerým zverejneným stanoviskám, najmä však v encyklike Rerum novarum, o robotníckej otázke a kapitalizme z prelomu devätnásteho a dvadsiateho storočia.

Označenie kresťanská demokracia zastrešovalo v čase jej vzniku iniciatívy smerujúce k zlepšeniu postavenia robotníctva, iniciatívami ostatných spoločenských tried. Iniciatíva kresťanskou demokraciou reagovala tiež

STANISLAV HVOZDÍK

na vynárajúci sa komunizmus, ktorý bol identifikovaný ako nebezpečenstvo. Teda jedným z podnetov na vznik kresťanskej demokracie bolo monitorovanie každodenných životných situácií ľudí, najmä tých vrstiev obyvateľstva, ktorým sa nedostávalo príležitostí a boli vykorisťovaní. Liberalizmus v tých časoch síce deklaroval rovnosť ľudí pri štarte, čo sa chápalo ako vylúčenie privilegovanosti už pri narodení, ale nestaral sa o reálnu dostupnosť príležitostí. Človek ako subjekt práva nebol vnímaný celistvo. Treba povedať, že táto iniciatíva kresťanskej demokracie až do obdobia po prvej svetovej vojne nemala mat' podobu politickej strany. Pápež sa obával, že by to mohlo rozdeliť katolíkov. Ale pôsobenie tejto iniciatívy malo spoločenské a tým aj politické súvislosti. Nakoniec potreba vývoja a reforiem, ale nie radikálnymi revolúciami, bola jedným z dôvodov, že kresťanská demokracia sa stáva politickým subjektom. Niekedy má v názve slovo kresťanská a inokedy nie.

Kresťanskú demokraciu G. Toniola charakterizoval ako spoločenský poriadok, v ktorom všetky sily spoločenské, ekonomické, právne v plnosti svojho hierarchického rozvoja spolupracujú na spoločnom dobre, aby sa v konečnom dôsledku zlepšil osud tried v najhoršom postavení. Pápež v encyklike Graves de communi píše, že pojem kresťanská demokracia možno užívať iba v súvislosti s dobročinnými akciami katolíkov v prospech ľudu. Čo nevyučovalo spoluprácu s inými kresťanskými konfesiami.

Okrem poznávania každodennej životnej situácie ľudí sa sociálne encykliky postupne stávajú ďalším zdrojom konceptualizácie kresťanskej demokracie. Osobitne postavenie má encyklika Pia XI. Quadregesimo Anno, ktorá odmieta povinnosť štátu pomáhať tam, kde nižšie celky, na ktoré sa cez subsidiaritu deleguje právomoc, nestačia. Rozpracováva sa myšlienka korporacionalizmu aj ako spôsobu eliminovania triedneho boja. Ďalej

Bojná, Plaketa, predná strana, pozlátaná med'

...bez pravdy?

ako požiadavka spájať kapitál, prácu a talent. Teda nielen kapitál ako možnosť pre to známe "carpe diem", ako to vidíme niekedy aj dnes. Bola tu uznaná aj regulatívna funkcia štátu, ktorý nie je chápaný ako dozorca, ale ako koordinátor. To prispievalo k novým nárokom pri chápaní človeka ako subjektu práva. Prvýkrát v desiatore Božích prikázanií. Zdrojom práva nie je štát, ale aj nároky ľudskej osoby a potreba chrániť a rozvíjať sociálne útvary, v rámci ktorých sa rozvíja, a to rodina, pracovisko, vlasť, národ, región, domovina. A to bolo v čase, keď sa vynáralo nebezpečie fašizmu, ktorý štát chápal práve ako dozorcú, totalitárne. Štát ako zdroj všetkého práva. Človek sa stával v totalitnom štáte iba objektom právnych úprav, ktoré ho postupne degradovali. Aktuálnosť sociálnej otázky potvrdzuje aj v novšej dobe encyklika Jána Pavla II. Centesimus Annus.

Tretím zdrojom kresťanskej demokracie je filozofia personalizmu. Personalizmus rozlišuje medzi individuom a osobou. Individuum je povinné spoločnosti, ale spoločnosť má vážne záväzky voči nároku ľudskej osoby. Preto sú príklady z histórie kresťanskej demokracie, ktorá odmieta reagovala nielen na extrémny zľava politického spektra, napríklad na komunizmus, ktorý ignoroval osobu, ale aj na extrémny v pravom spektre, napríklad v čase po prvej svetovej vojne De Gasperi od-

mietol spoluprácu s pravícou, ktorá mala povest' záruk proti hrozbe komunizmu, pretože odhadol už v začiatkoch, že vynárajúca sa osoba Mussoliniho nepovedie k dobrému vývoju. Našiel dokonca isté podoby spoločných postupov s ľavicou. Pozdejšie v medzivojnovom období vytvorili blok aj s inými pravicovými stranami proti fašizmu.

V genéze vzniku kresťanskej demokracie je možné nájsť stopy konfliktu medzi Cirkvou a štátom, ktorého správanie polarizovalo medzi liberalizmom a demokraciou. Liberalizmus, hlavne kontinentálny, zdôrazňoval rovnosť pri narodení, ako depozit práv individua. Demokracia usilovala o spoločenské zabezpečenie rovnosti v práve do dobrého života pre väčšinu, ktorá vyvíjala tlak, aby mala vplyv, napríklad zápasom o volebné právo. K tomuto vývoju prispievala aj kresťanská demokracia so svojimi iniciatívami. Napríklad o zákaz práce detí, limitovaný pracovný čas, dostupnosť vzdelania a ďalšie požiadavky. Teda nielen deklarovaná rovnosť, ale skutočnej rovnosti príležitostiam.

Genéza tohto konfliktu siaha do obdobia Veľkej francúzskej revolúcie, kedy zvíťazil tretí stav meštianstvo, najsamprv drobná buržoázia a neskôr spoločnosť polarizovali negatívne zohľadníci, ktorí sa obohatili cirkevnými majetkami a majetkami emigrantov.

(Pokračovanie na 3. strane)

Najskôr mi prichodí ospravedlniť sa tým, ktorých som sklamal germanizmom v názve môjho príhovoru z predchádzajúceho čísla. Nechcem sa nijako vyvíňovať, ale nazaj mi slovíčko „čie“ pripadlo v danom prípade akési „mäkké“ na to rozhorčenie, s akým som písal ono nespisovné „koho“.

Ak vo mne emócie opäť nezvíťazia, nabudúce si už dám pozor. Ale písať s úplne chladnou hlavou je pre básnika takmer neuskutočniteľné. Žiaľ, ani tentoraz nepíšem tento stĺpček ľahostajný k udalosti, ktorú považujem za príznakovú, aj keď sa na prvý pohľad javí ojedinelá. S pobúrením som si prečítal článok čudáckeho autora v ľavicovom časopise Slovo, ktorý sa z neznámych príčin ostýchal husákovského názvu Nové slovo, a tak sa pokúša klamať telom, používajúc názov časopisu slovenských gréckokatolíkov.

Mladý básnik, autor spomínaného pamfletu, sa v záchvate žiarlivosti pustil do vari najväčšieho básnika súčasnosti Milana Rúfusa. Vyčíta mu údajnú mediálnu popularitu, hľadá mu na hlave „tri vlasy deda Vševeda“, ba pokúša sa mu pripísať náboženskú nevedomosť.

Čas osamelých?

TEODOR KRIŽKA

No, stálo by to za úsmev, keby to bola obyčajná nevedomosť. Ale článok je viac arogantný a zlomyseľný ako vecný. Jeho cieľom zjavne nie je generálne sa vyrovnáť s fundamentom menom Milan Rúfus. Autor nemá na to, aby svojou vlastnou tvorbou dokázal, že je hodný nosiť Rúfusovi aktovku, a tak sa pokúsil znížiť jeho vážnosť.

No, na Slovensku je už naozaj možné všetko. Presvedčil som sa o tom sám na vlastnej koži, keď poniektorí kritici, ktorí vyznávali „estetiku zažívacieho traktu“, už v osemdesiatych rokoch bohorovne určovali Rúfusovi právo na dožitie, no mojej tvorbe nepriznávali ani právo na miesto pod slnkom. Keď som sa ranený obrátil na Milana Rúfusa, básnik mi vtedy okrem iného povedal: „Toto je doba osamelých...“ Nebohy Vincent Šikula mi zasa povedal, že dobro sa spájať nevie, spája sa iba zlo, lebo je také slabé... A medzitým sa mi tí podivní čudáci, ktorí sa hrajú na predátorov, vyhrážali, že ma zničia – ak nie písaním, tak dokonca mlčaním. A tak som sa zmieril s faktom, že sa musím ubrániť najmä svojou prácou a že práve ona, práca, je najväčší dar a odmena.

Všetko sa dá, i Milan Rúfus nie je nekriticovateľný a sám by zaiste ani nekriticovateľný byť nechcel. Veď celá jeho tvorba je hľadáním zmyslu ľudského údela a v tomto hľadaní bol náročný, ako ho poznám, predovšetkým sám na seba. Zaiste by ani nestál o moju obranu. Naostatok ani ju nepotrebuje. Už dávno je svedomím času, v ktorom žijeme. Kto mu rozumie, kto však najmä rozumie tomu, čomu sa dal do služieb, je prsto vďačný, že mohol byť jeho súčasníkom. I ja som túto vďačnosť vyjadril v básni minulý rok. No pretože viem, o čo pochybovačom nad Rúfusovým génom ide, nemôžem mlčať. Aj preto, že sa neviem zmieriť s faktom, že by táto doba mala byť ozaj dobou osamelých.

www.kultura-fb.sk

tonómie a nakoniec aj pri zrode slovenskej slobody práve duchovní.“

Kňaz Andrej Hlinka na začiatku 20. storočia založil Ľudovú stranu; práve on Vittorio Messori neskôr získal schválenie a rady od dona Sturzu. Otec Hlinka bol a až do konca zostal duchovným, ktorého jeho ľud prechovával v úcte nielen pre jeho politickú činnosť, ale aj pre jeho nezvyčajné zanietenie, s akým vykonával a podporoval sociálne zamieranú činnosť a pomoc. Bol verným mužom Cirkvi a zástancom bezpečnej katolíckej pravovernosti. Svojej strane vdychol ducha sociálnej náuky Cirkvi, pričom vylúčil akékoľvek násilie a extrémizmus. Slovensko bolo v tom čase ovládané Uhorskou v mocenskom systéme habsburskej ríše a stále ho ohrozovali silní susedia - Rusko, Nemecko a Poľsko. Pre svoju krajinu však Hlinka neobľomne žiadal slobodu.

Keď vypukla I. svetová vojna, Slovensko postihol rovnaký osud ako celé Rakúsko-Uhorsko. Túžba po autonómii bola taká silná, že mnohí odišli do krajín Dohody a vytvárali oddiely, ktoré bojovali proti cisársko-kráľovskej monarchii dokonca aj na talianskom fronte.

Po konci vojny sa víťazi na ruinách rozpadnutého impéria snažili izolovať Nemecko tak, že vytvárali nárazníkové štáty. Slovensko sa práve oslobodilo od Maďarov, ktorí sa im okrem svojho jazyka snažili nanútiť ešte aj vlastných biskupov. Spojenecké mocnosti sa rozhodli, že Slovensko spoja s Českom, a tak založili umelú Česko-Slovenskú republiku. Slovensko toto spoluzitíe znašalo ťažko aj preto, lebo jeho pevný katolicizmus naďalej prevažne sedliackej krajiny začalo ohrozovať Česko, krajina Jana Husa a slobodomurárstva. Slobodomurárske lôže v Prahe mali taký silný vplyv, že stáli na počiatku vnútorného zjednotenia. Nacistický cyklón však v svojej expanzívnej politike za tolerancie „demokratickej“ Európy si vyžiadala Sudety, kde sa hovorilo po nemecky, a ovládlo to, čo zostalo z Česka. To sa zmenilo na „Protektorát Čechy a Morava“.

Keď zomrel msgr. Hlinka, za ktorým truchlil celý národ (a uctila si ho aj Svätá stolica, ktorá ho vymenovala za apoštolského protonotára), zodpovednosť za Ľudovú stranu prešla na vtedy ešte mladého Jozefa Tisu. Všetci ho volali „monsignor“, aj keď odmietol prijať tento titul, ktorý mu pápež udelil motu proprio. Tiso nemal rád honorové tituly. Získal doktorát z teológie, jeho život aj myšlienky boli bezúhonné; až do konca života svoje politické poslanie spájal s pastoraľnou zodpovednosťou v jednej malej farnosti, lebo chcel ukázať, že je predovšetkým kňaz. V rodine mal dvanásť benátskych predkov. Keď Hitler ničil Česko-Slovensko, dal si ho predvolať a navrhol mu tri možnosti: buď nacisti obsadia aj Slovensko a urobia z neho protektorát, alebo si ho rozdelia medzi sebou jeho susedia, alebo okamžite vyhlási nezávislosť, ktorú bude Nemecko rešpektovať. Nemcov totiž toto chudobné územie bez priemyslu nezaujímalo; navyše bolo osídlené slovenským obyvateľstvom, ktorým nemeckí „árijskí“ rasisti pohŕdali.

Monsignor Tiso predniesol tieto Hitlerove alternatívy slovenskej krajinskej vláde a parlamentu, ktorý sa medzičasom vytvoril. Zhromaždenie jednomyseľne schválilo nezávislosť. Urobili to veľmi rýchlo, lebo nemecké vojnové lode na Dunaji mierili delami na bratislavské verejné budovy. Hitler sa totiž ponáhal, chcel, aby zmizol aj posledný kus Česko-Slovenska. Aj keď slobodné Slovensko vzniklo na základe nacistického vydierania, vyšlo z dlhodobej a hlbokej túžby ľudu po osamostatnení. Preto teda nešlo o umelý štát. To dokazuje aj fakt, že zakrátko jeho existenciu

uznalo mnoho štátov sveta, vrátane Svätej stolice a Sovietskeho zväzu, a že v Ústave SR schválenej parlamentom sa už v prvom článku zakotvovala Božia zvrchovanosť, vernosť katolicizmu a dodržiavanie ľudských práv.

Kresťanskými princípmi sa inšpirovala nielen ona ústava, ale explicitne aj celá legislatíva. Ako píše Milan S. Đurica, emeritný profesor univerzity v Padove a v súčasnosti pôsobiaci na univerzite v Bratislave, „k spravodlivému hodnoteniu morálneho profilu politického vedenia republiky, na ktorej čele bol Tiso, prispieva jeden fakt spomedzi mnohých: počas šiestich rokov celého trvania republiky napriek vojnovým časom nebol nikto popravený. Úcta k ľudskému životu stála nad najvyššími zájmami štátu vo vojnovom stave“. Ten,

VITTORIO MESSORI

Jozef Tiso

Úryvok z knihy Katolícke fórum Iný pohľad na dejiny a súčasnosť

ktorého komunisti obesili ako vodcu „krvavého režimu“, v skutočnosti nikoho nezabil, ba vyvinul všetko možné úsilie, aby sa čo najmenej musel prispôbovať tlakom hrozného suseda a aby sa vyhol jeho nárokom diktovať predpisy. Tiso bol týmto diktátom pritlačený k múru: buď nezávislosť a spojenectvo, alebo vojenská okupácia. Tiso si ako realisticky zmýšľajúci kresťan vybral cestu menšieho zla. Bol presvedčený o tom, že Slovensko ako samostatný štát bude mať určité možnosti pre manévrovací priestor.

Viacrát sa vyznal z toho, že do politiky šiel z nevyhnutnosti, že ho hnala túžba pomôcť milovanej, ale stále ponižovanej vlasti. Vždy však zdôrazňoval, že radšej by bol dal prednosť kňazskému povolaniu a venoval sa pastoraľnej činnosti. Ako sme už spomenuli, nikdy sa nevzdal zodpovednosti za farnosť a v úplnej diskretnosti sa venoval veľkorysému milosrdenstvu voči mnohým chudobným ľuďom. Hitler nenávidel všetkých kňazov a tohto zvlášť, lebo ho pokladal za podozrivého a zákerného, preto ho viac ráz aj tvrdo pokarhal. A bol by sa rád Tisu zbavil, avšak nebolo za neho náhrady, lebo nikto iný z jeho ľudu sa netešil takej úcte a charizme ako on. Jeho odvolanie alebo dokonca poprava by bola bývala vyvolala vzburu, a to si Nemecko nemohlo dovoliť ani vzhľadom na ochranu vojenských ciest a komunikácií smerom na Ukrajinu.

V hlavnom meste štátu, v Bratislave, boli na dennom poriadku sťažnosti nemeckého vyslanectva na miestnu politiku, ktorú vyslanectvo považovalo za „ústupčivú a slabú“. Nacistom sa podarilo postaviť proti kňazovi a prezidentovi republiky jeho vlastných ministrov, ktorí sa správali ako infiltrovaní ľudia majúci dôveru hitlerovského režimu. Tiso potom musel čeliť nielen vnútornej kliče kolaborantov, ale aj veľkej a vplyvnej nemeckej menšine, ktorá už stáročia žila na slovenských hraniciach (Bratislava má nemecký názov Pressburg) a ktorá prešla na stranu nacizmu.

Vláda a parlament boli činné až do poslednej chvíle a napriek autoritatívnym pokusom sa do konca jestvovania SR a v čo najväčšej miere dodržiavala demokracia zakotvená v Ústave Slovenskej republiky. Vláda i parlament sa usilovali napredovať po bolestnej ceste menšieho zla aj v oblasti židovskej otázky. Nebolo síce možné ignorovať hrozivé nemecké tlaky, no vláda odmietla pri-

jať rasovú a biologickú Hitlerovu teóriu, ktorá odporovala kresťanskému náhľadu. Definícia žida teda vychádzala len z hľadiska vierovyznania.

Nebolo to pokrytécké päťlizačstvo, ale opatrenie, ktoré umožnilo aspoň obmedziť dimenziu tragédie. Už sme spomenuli, že keby nebola bývala vyhlásená nezávislosť Slovenska, z tohto štátu by sa stal protektorát tretej ríše tak ako z Česka a Moravy. V Protektoráte Čechy a Morava bola preto možnosť úniku pre Židov (tam podľa národnostného hľadiska!) nulová a deportovalo sa prakticky všetko židovské obyvateľstvo. V Slovenskej republike, kde bol na čele monsignor Tiso, bola situácia iná. Ešte v roku 1942 sa stanovilo, že za „Židov“ nemožno považovať tých, ktorí požiadali o krst pred rokom 1939, takže ich nemožno deportovať. Toto rozhodnu-

skutočnosti táto vzbura nevzišla z vôle slovenského ľudu - ten stál až do konca pri svojom prezidentovi v kňazskom habite -, ale bola dielom parašutistických oddielov Červenej armády, ku ktorým sa potom pridali malé skupiny miestnych komunistov.

Keďže sa stáva, že človek narazí na kvetnaté opisy tohto takzvaného povstania, bude užitočné odvolať sa na pripomienky Milana S. Đuricu, ktorého sme už citovali: „Povstanie neoslobodilo Slovensko od nemeckých zásahov, ale naopak, spôsobilo vojenskú okupáciu zo strany Nemcov. Nezvrhlo bratislavskú vládu, ale ešte viac ju oslabilo zoči-voči nemeckej svojvôli. A nakoniec, krajinu zredukovalo na zónu pre vojenské operácie Wehrmachtu a Červenej armá-

socializmus, na porazenie ktorého bolo potrebných šesť rokov boja a zomknutie sa koalície vtedy najsilnejších štátov sveta. Keby bolo bývalo Slovensko odmietlo nezávislosť s tým, že za ňu ručí Hitler, alebo keby monsignor Tiso a členovia jeho vlády, ktorí súhlasili s myšlienkou zachrániť, čo sa dá, boli bývali rozhorčené podali demisiu, bolo by to malo ešte katastrofickejšie následky, a to aj pre židovské obyvateľstvo...!

Keď nadišiel koniec, kňaza Tisu všetci zradili, a ako prví ho zradili Američania: Tiso odišiel s vládou do Rakúska kvôli postupu Červenej armády, ktorej samotní Američania povolili okupáciu strednej Európy podľa dohody so Stalinom. Tisu nakoniec zatkla americká armáda a odovzdala ho č.-s. retribučnej justícii. Už vtedy bolo známe, aký osud ho postihne: nezabúdajme, že Američania a Angličania odovzdali Stalinovi státisíce Ukrajincov, ktorí sa vzbúрили proti komunistickému režimu a pridali sa k nemeckej armáde. Takýchto „zradcov“ Rusi poslali na jatky.

Tiso bol postavený pred „národný súd“ v Bratislave - fotografie ho ukazujú v habite rímskokatolíckeho kňaza, ktorého sa nikdy nezriekol. Bol odsúdený na smrť obesením; ten trest bol stanovený už vopred. Je však dôležité podotknúť, že tento predpojatý súd nezohľadnil mnoho lží o jeho súkromnom živote, napríklad to, že Tiso mal údajne mať dcéru, a odmietol ich ako nepravdivé. Odsúdený ukončil svoj duchovný testament slovami, že zomiera ako svedok prirodzeného zákona, ktorý dal Boh každému národu, aby sa usiloval žiť slobodne, a ako obranca kresťanskej civilizácie proti komunizmu.

Naskutku, slovenský ľud v prvých slobodných voľbách združujúcou väčšinou komunizmus odmietol. Bolo mu však znova nanútené zjednotenie s Českom, kde Moskva mala viac spojencov. Nebolo ich však dosť na to, aby sa dostali k moci demokratickými voľbami. Nakoniec Stalin stratil trpezlivosť a v roku 1948 dal povel na zorganizovanie štátneho prevratu, vďaka ktorému sa komunistom podarilo nastoliť jednu z najhorších tyraní vo východnej Európe, ktorá svoju nenávisť zamieravala zvlášť na veriaciach.

Keď červený režim padol, Slováci usutočnili sen Jozefa Tisu: malé, chudobné, ale nezávislé Slovensko si v súčasnosti riadi chod vlastného štátu. A hlavne: Slovensko je dnes povolane žiť v inej dobe, ako bola ona doba ohňa a železa, v akej žil Tiso. Práve tá doba zlomila farára, ktorý napokon chytil uzdu politickej moci a musel ju vedieť udržať v rukách. Bez tejto moci by sa bol celkom dobre zaobišiel. Je veľavravné i to, že Tiso päťkrát vyjadril želanie, aby ho vyššia cirkevná moc - hoci len jeho biskup -, požiadala o odstúpenie z politickej funkcie. Avšak: vôľa bola taká, aby zostal. Z poslušnosti preto zostal. Aj keď vedel, že ho to bude stáť vlastný život. Život položený za svoj národ.

Preložili:

STANISLAVA MOYŠOVÁ
a JOZEF M. RYDLÓ

APOKALYPSA

... až sa aleja vydá
na cestu ...

... a detské nohy
udupú človeka ...

... až sa krv dopije
do dna ...

... a slnko bude
v splne ...

... potom nám zuby
zahrkocú
na posledný karneval

KARNEVAL

v kriku počuť
len šepot ticha

radosť je roztopená
v cukri medu na detskej
tvári

cítíme sa hosťami
vo vlastnom tele
v ktorom sme až po krk

tancujeme do taktu
vlastnej píšťalke
na ktorej si hráme z dlhej
chvilky aby sme
vylákali ...
(svedomie?)

z tváre hľadá
celý život
s otázkou
či vlastne bol
je
bude?

vyťahujeme si Ariadnino
zamotané kľbko niti
ako pavúk
na ktorého konci
je neskrotený Pegas

kým vytlačíme
Sizyfov kameň
zo srdca
aby nám odľahlo

odpútame Promethea
zo seba
ošetříme Achilovu päťu

a spevníme Ikarove krídla
aby sme mohli pevne
lietať na vlastných nohách
a zmieriť sa so slnkom

budeme kráčať
v znamení raka
odpočívať v pokoji
kým neodbije o päť minút
dvanásť
a vina padne
na Evino jablko

LEN TAK

cítim dušu

žltá rieka – Chuang-che
sa mi v žilách mieša

van Goghovým uchom
počúvam
ako sa obloha
rozlieva medzi prsty

sviece zhasli

kvapky padajú do oblakov
vytrvalo
(iba náhodne)

a na oblohe ostalo
visieť niekoľko
priklinovaných vtákov

verzatkou chcem vyryť
zopár pohľadov
do číhosi úst

potichu
už svitá... mesiac

NÁVRAT

Pod nezrelým dychom úst
si prečítam čo mi chceš
povedať

Tvoj dych zadržíava
všetky výdychy

So srdcom na spánku
prikladám k mušli ucha

dlane
znejúce ako
ozvena mora v mušli
ozvena hlasu v horách
ozvena modlitby v chráme
z pätnásteho storočia

sme spojení pupočnou
šnúrou

tu ma máš
ale ďalej, inde,
inokedy,
inak

s (bo)lešťou
naveky

OKAMIH

slnko s mesačnou
maskou
sa schovalo pod
nechty

TOMÁŠ KRÍŽ

Cítim dušu

a noc si hľadá
sny v očiach
vtákov utajených
vo vlasoch stromov
spolu so zrnkom
dotyku

DEBUT

som iba oneskorený
debut svojich
rodičov
v koži viazaný
ktorý sa snažia autori
po celý čas
opraviť

ZÁKON

oko za oko

ale vyber
z neho
brvno

aby
som
hľadel
na teba

vraj s láskou

MODLIDBA

BOHA

zahraj sa na
Šimona (nie Samsona)
ponúkam ti
angažmán
pomôž mi s krížom

cítim ticho

podaj mi aspoň
ručník
nechám ti svoj monogram
vo všetkom skrytý

zaplaďte

nech slova nepadnú
na kamene

bojím sa
svojho kríža
bojím sa
svojho zmŕtvychvstania

POČÍTANIE

sem
a tam

počítanie času
ručička hodín ukazuje smer

hlina a prach sa
pod nohami menia na
škrípajúce zuby
(nie naše)

a svetlo úst sa
oprie o tmú

Viem
že ráno
ma čaká(š)

VÝROK
O LÁSKE

Často hovoríš:

„Nenávidím ťa!

Si hnusný a odporný!“
Odmietaj . Nechceš ma -
ani vidieť svojimi očami.
A pritom ma v kútiku srdca
strašne miluješ...

Kresba: Marián Velba

- Som rád, že som navštívil výstavu vo vašom múzeu a oboznámil sa so senzáčnými exponátmi, ktoré vzbudili veľký záujem verejnosti. Prečo výstava, predovšetkým exponáty z Bojne, vzbudili v odbornej verejnosti u nás i v zahraničí taký veľký ohlas, ba až senzáciu?

ANTON ŠTEVKO: - Hovoríme o našej najstaršej histórii a svoju históriu majú aj archeologické nálezy z Bojne. V katastri obce Bojná na vrchu Vály na ploche asi 14 hektárov sa rozkladá najväčšie hradisko v mikroregióne Považského Inovca časovo patriace do včasného stredoveku, konkrétne do 1. polovice 9. storočia. Pre vedu hradisko existuje od začiatku 20. storočia, keď sa tu predpokladal zaniknutý stredoveký hrad. Kňaz - historik L. Némethy z Bojne hradisko aj osobne navštívil a intuitívne ho zaradil medzi pamiatky z obdobia sťahovania národov. Ďalšie správy už o konkrétnych nálezoch sú sprostredkované. Prvé spoľahlivé záznamy zo sondáže na hradisku sú z rokov 1962 - 66 a uložené sú v archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre. V deväťdesiatych rokoch sa hradisko dostalo do pozornosti nelegálnych hľadačov, ktorí tu objavili niekoľko depotov železných predmetov a ďalších významných nálezov. Veľa z nich sa zrejme dostalo do súkromných zbierok, časť však aj do múzeí. V roku 2003 urobili pracovníci AÚ SAV podrobný prieskum a v rokoch 2004 - 2005 vykonali niekoľko sondáží, ktorých cieľom bola lokalizácia známych nálezov a určenie zachovalosti hradiska. Najdôležitejším výsledkom tejto práce bolo overenie a dohľadanie miesta nálezu pozlátených plakiet so sakrálnymi motívmi.

No a teraz je vhodný priestor na odpoveď na otázku. Na slovanskom hradisku z 1. polovice 9. storočia sa našli pozlátené plakety z medeného plechu s vytepanými postavami anjelov (adorantov?), ktoré zrejme boli súčasťou prenosného oltára alebo relikviára. Na dvoch plaketach sú vyte-

Bojná, pohľad na opevnenie pri bráne

História ešte nepovedala všetko!

Rozhovor s PhDr. Antonom Števkom, riaditeľom Ponitrianskeho múzea v Nitre, o výstave pokladu z Bojne

pané latinské kapitály s trojuholníkovými pätkami - S(?)VAVM a na druhej latinské kapitály s rovnými pätkami - NDE. Je to prvé zistené použitie písma na našom území z obdobia včasného stredoveku - z obdobia

počiatkov našich dejín. Samotné plakety sú jednoznačným dokladom zaktovenia kresťanstva najmenej v časti spoločnosti predkov dnešných Slovákov a zároveň aj jedinečným dokladom včasnostredovekého umenia

európskeho významu a pritom zrejme domáceho pôvodu. Podobné pozlátené plakety sú známe len z Dörfkirche v Hornom Rakúsku, ktoré H. Fillitz r. 1989 mohol pre nedostatok porovnávacieho materiálu zaradiť len

do rozpätia 8 - 13. storočia. Nálezové okolnosti našich plakiet pomohli určiť bližšie časové zaradenie aj rakúskych plakiet. Nálezom s podobným významom je aj bronzový zvon z 1. polovice 9. storočia, ojedinelý v priestore nad stredným Dunajom. Hoci zvony poznáme už z doby kamennej, stopy najstarších kresťanských zvonov vedú do severoafrických kláštorov a odtiaľ do Talianska a Írska. Christianizačná činnosť írskych misionárov priniesla zvony aj do pevninských častí Európy. Boli to zvony zo železného plechu. Najstarším zachovaným liatym západokresťanským zvonom z 8. - 9. storočia je pravdepodobne zvon z Canina v Taliansku. Ten náš z Bojne je mu typologicky veľmi podobný, čo by mohlo svedčiť o kontaktoch so severotalianskym misijným centrom (Aqilea?). Okrem týchto unikátnych artefaktov bolo na výstave sústredené množstvo predmetov, ktoré vypovedali o doteraz neznámom centre hospodárskeho i politického života v horských oblastiach Slovenska.

- V akom zmysle bude treba pod vplyvom týchto archeologických nálezov a získaných kultúrnych artefaktov poopraviť aj naše akademické učebnice dejepisu?

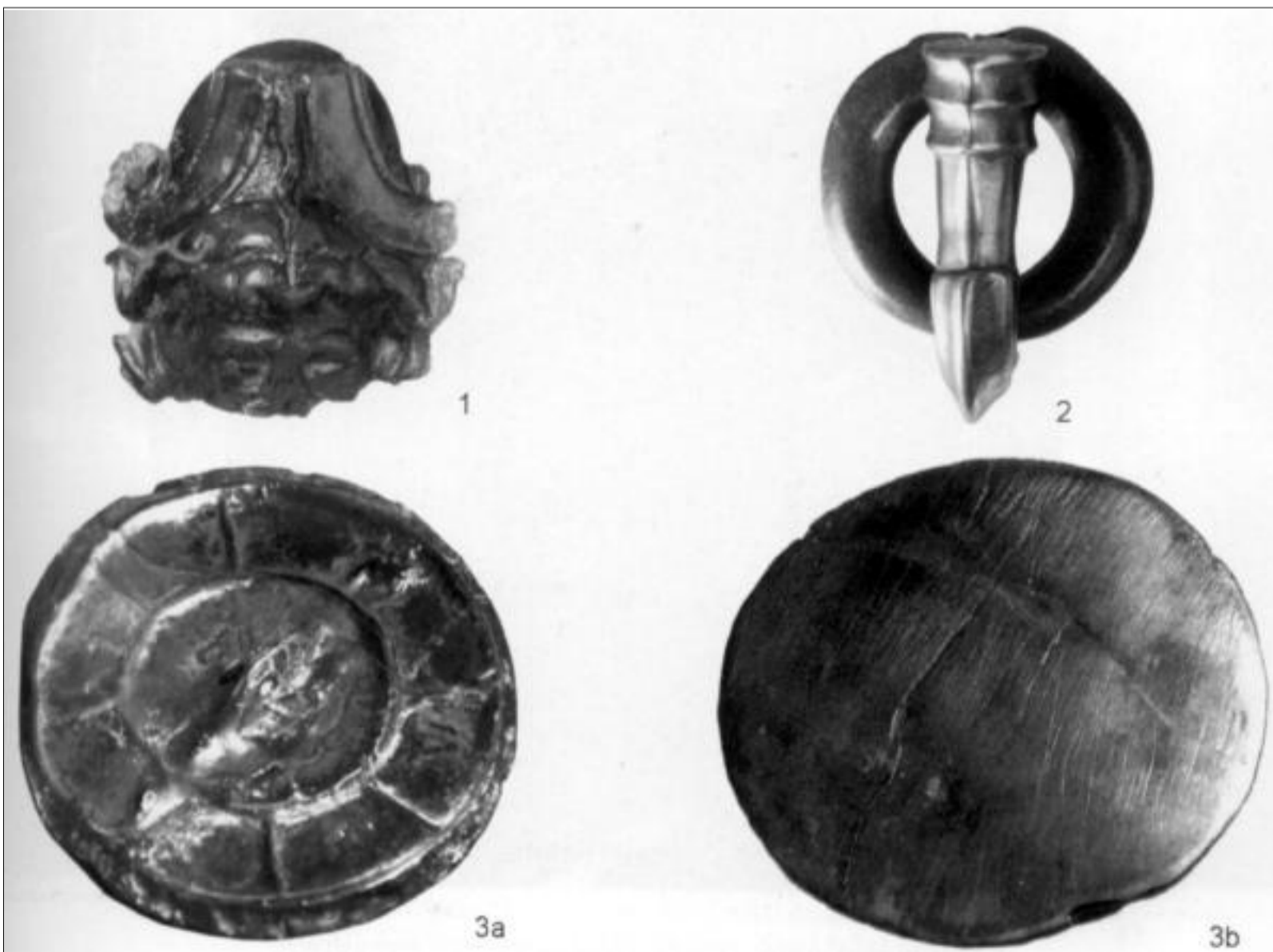
ANTON ŠTEVKO: - Systematický archeologický výskum Bojná - Vály sa ešte len rozbieha a keby aj ďalšie nálezy neboli už také atraktívne, určite priniesie ďalšie poznatky z tohto pre nás takého zaujímavého obdobia. Avšak už dnes možno povedať, že kresťanstvo minimálne začiatkom 9. storočia aspoň v niektorých hospodársko - mocenských centrách zapustilo korene hlbšie, ako sme doteraz predpokladali, hoci čosi podobné vyplýva z Rastislavovho posolstva byzantskému cisárovi Michalovi III. uvedenému v Živote Metoda: „Božou milosťou zdraví sme; i prišli k nám učители mnohí, kresťania z Vlách i z Grécka i z Nemiec, učiac nás rozlične.“ Toto vyjadrenie zrejme odráža snahu o christianizáciu z rôznych misijných centier po synode, ktorá sa roku 796 konala práve s cieľom napomôcť christianizácii Avarov, ktorých ríša sa čiastočne rozkladala aj na území dnešného Slovenska.

Druhou oblasťou, ktorú bude treba na základe nálezov z Bojne modifikovať, je klasifikácia slovanských hradísk. Doterajšie predstavy o type nížinných a výšinných hradísk, keď nížinné predstavovali hospodárske a politické centrá (teda stále osídlené) a o výšinných sa uvažovalo len ako o útočistných, (teda osídlených len občas, v čase nebezpečenstva), výšinné hradisko Bojná úplne korigovalo, keďže kvantitou, kvalitou a charakterom nálezov patrí už teraz k najvýznamnejším doteraz skúmaným hradiskám a teda evidentne patriacim k hospodárskym a politickým centrá.

Treťou oblasťou je používanie písma na území dnešného Slovenska. Nález plakiet ho posúva najmenej do 1. polovice 9. storočia a čo sa týka typu písma, ide o latinské veľké písmená (kapitály). Túto skutočnosť bude ešte treba zasadiť do celoeurópskeho rámca.

Štvrtou oblasťou sú dejiny umenia. Možnože vyriešenie tejto problematiky bude najzložitejšie. Štýlová analýza narazí totiž na málopočetnosť porovnateľných pamiatok. Práve preto riešenie otázok okolo jedinečných nálezov z Bojne bude záležitosťou spolupráce zainteresovaných vedných disciplín.

- Do akej miery ste sa Vaše múzeum a konkrétne i vy osobne podieľali

Bojná, nálezy z doby rímskej a sťahovania národov

na získaní exponátov a na prípravu tejto zaujímavej výstavy?

ANTON ŠTEVKO: - Zásahu, ak to takto môžeme povedať, na získaní plakiet, má predovšetkým AÚ SAV v Nitre, potom generálny riaditeľ Agrokomplexu – Výstavníctva Nitra Dr. h. c. Akad. arch. Ing. Ladislav Švihel, ktorý zmanažoval financie a Nitriansky samosprávny kraj, ktorý poskytol financie na výstavu a zborník prednášok z konferencie. Ďalej Archeologické múzeum SNM v Bratislave i súkromní zberatelia, ktorí zapožičali časť exponátov na výstavu. No a múzeu (i mne osobne) pripadla úloha všetko okolo výstavy zmanažovať tak, aby sme 4. júla 2006 mohli odbornej (a treba dodať, že už netrpezlivej) i laickej verejnosti predstaviť niektoré známe, ale i úplne neznáme nálezy v čo najatraktívnejšej prezentácii. Kým Dr. Karol Pieta, DrCs, z AÚ SAV a Dr. Jaroslava Ruttkayová z Ponitrianskeho múzea mali na starosti vypracovanie scenára a inštaláciu exponá-

ciacov, čiže vlastníci nálezov ich takýto čas postrádali, pričom mali s nimi vlastné plány. Pri takto široko koncipovanej výstave zloženej z viacerých zbierok je reinkalácia na iných miestach vždy problematická. Výstava je však už demontovaná a exponáty sú vrátené majiteľom. Vďaka pochopeniu vlády SR, ktorá uvoľnila potrebné financie, sa tohto roku začne systematický výskum na hradisku Bojná. Som presvedčený, že napriek činnosti nelegálnych hľadačov výskum prinesie ďalšie závažné zistenia i nálezy, a tie potom predstavieme verejnosti na novej výstave.

- Akým spôsobom sa všetko toto informačné bohatstvo, ktoré výstava predstavuje, zachováva v textovej a obrazovej podobe v klasických i moderných podobách informačných médií?

ANTON ŠTEVKO: - Výstava bola úzko spojená s konferenciou Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva, ktorá sa konala 4. júla 2006 a jej záverom bola

Zvon so srdcom z Bojnej

to, ja som sa podujal vyriešiť dizajn a bezpečnosť výstavy. Pre takpovediac „bežné“ nálezy som zvolil klasickú prezentáciu v celosklených vitrínach (pravda, trochu oživených figurínami v dobových odevoch), pre pozlátené plakety som z panelov, nehobľovaných dosiek a tmavohnedého saténu vytvoril ilúziu dobového sakrálného priestoru, pričom plakety boli inštalované na mieste, kde by malo stáť obetisko. Samozrejme, boli za sklom, v dobre zabezpečenej vitríne na tmavomodrom zamatovom podklade, čo pri špeciálnom nasvetlení vytváralo pôsobivý kontrast. Aby sa pozornosť návštevníkov sústredila len na exponáty, v celej výstave sme použili umelé osvetlenie.

- Neplánujete presunúť výstavu do iných miest Slovenskej republiky, aspoň do hlavných kultúrnych centier?

ANTON ŠTEVKO: - Na výstave Bojná – neznáme centrum Nitrianskeho kniežatstva bola sústredená podstatná časť známych nálezov z hradiska Bojná – Valy z viacerých inštitúcií i súkromných zbierok. Kvôli veľkému záujmu verejnosti bola dvakrát predĺžená, celkovo trvala sedem me-

inaugurácia reprezentatívneho zborníka s rovnomenným názvom. Publikácia obsahuje 150 strán textu, množstvo obrázkov – len farebnú prílohu tvorí 83 kvalitných fotografií. Popri príhovoroch editorov – Karola Pietu, Alexandra Ruttkaya, Mateja Ruttkaya a predstaviteľov katolíckej cirkvi a samosprávy – biskupa nitrianskej diecézy Mons. Viliama Judáka, predsedu Nitrianskeho samosprávneho kraja doc. RNDr. Milana Belicu, PhD. a primátora mesta Nitry Mgr. Ferdinanda Víteka sa jednotlivé rozsiahle príspevky renomovaných slovenských i rakúskych odborníkov venujú problematike doterajších výsledkov výskumu v Bojnej. Veľmi zaujímavé sú príspevky rakúskych špecialistov, ktoré riešia technologickú analýzu a konzerváciu pozlátených plakiet.

Záujemcom, ktorí majú ambíciu hlbšie spoznať doterajšie výsledky výskumov v Bojnej i spôsob spracovania a vyhodnocovania prameňov, ju vrelo odporúčam. Publikáciu je zatiaľ možné získať len v Ponitrianskom múzeu v Nitre, ale AÚ SAV pripravuje jej dotlač.

Zhovárал sa EMIL VONTORČÍK

Literárny klub BERNOLÁK pri Spolku sv. Vojtecha a Miestnom odbore Matice slovenskej v Trnave v spolupráci s Mestom Trnava, Trnavským samosprávnym krajom, Knihnicou Juraja Fándlyho v Trnave, Bernolákovou spoločnosťou a redakciou Kultúry, dvojtyždenníka závislého od etiky,

v y h l a s u j ú

jubilejný X. ročník
celoslovenskej literárnej súťaže
O CENU
SLOVENSKEHO UČENÉHO TOVARIŠTVA
2007/2008

Podmienky súťaže:

Do súťaže sa môžu prihlásiť autori s vlastnou nepublikovanou poéziou a prózou. Súťaž nie je anonymná, práce sa nevracajú.

Zaslať možno 5 básní

alebo krátke prózy v max. rozsahu 5 strán, t. j. 150 riadkov.

Práce posielajte v štyroch exemplároch, riadne rozdelené a zopnuté do štyroch samostatných celkov. Na vrchnom liste každého exempláru v pravom hornom rohu treba uviesť presné údaje:

meno, priezvisko, adresu, vek,

kategóriu (poézia, próza, začiatočníci, pokročilí).

Taktiež na prvej strane je dôležité uviesť obsah (názvy jednotlivých básní, resp. poviedok).

Každý samostatný list

označte v pravom hornom rohu menom autora.

Uzávierka prác je do 30. novembra 2007.

Práce na obálke označené „literárna súťaž“ zasielajte na adresu:

Spolok svätého Vojtecha, Radlinského 5, 917 01 Trnava.

Bližšie informácie na čísle 0905/852788

Predpokladaný dátum vyhodnotenia súťaže je apríl – máj 2008.

U p o z o r n e n i e :

Práce zaslané po uzávierke nebudú do súťaže prijaté.

Taktiež práce, ktoré nebudú spĺňať uvedené formálne náležitosti.

Vyhodnotenie súťaže bude uverejnené v Katolíckych novinách, Slovenských národných novinách a Kultúre.

Pri príležitosti jubilejného X. ročníka organizátori plánujú

dvojdnové slávnostné vyhodnotenie

spojené s bohatým kultúrnym a spoločenským obsahom.

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalík (Kanada), Vladimír Kubovčík, Peter Kubica. – Šéfredaktor: Teodor Krížka. – Grafik: Alojz Tomášek. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia

vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlač@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

